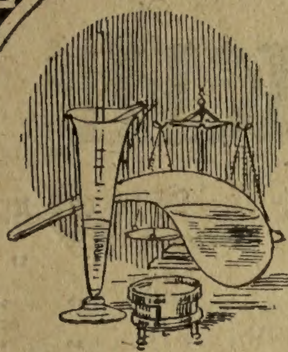

Заморський Вістник

THE TRANS-OCEANIC HERALD

Число VIII. Торонто, Онт. Серпень 1, 1920. Рік І.

Зміст.

Накладом і з друкарні "Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки"
516 Queen St. W. Toronto, Ont.
ЦІНА 15ц.

ЗАМОРСЬКИЙ
ВІСТНИК

Число VIII. Торонто, Онт. Серпня 1, 1920. Рік І.

ВИТВОРЕНЄ СЬВІТОГЛЯДУ.

Сьвітогляд... Сього слова наші діди не знали. Воно зявилось в нашій мові недавно, коли відчулась у нас потреба широкого розуміня сьвіта, **сьвіта надвірного, як і сьвіта внутрішного.** Розумінє надвірного сьвіта, себто розумінє усього того житя, що діеть ся навколо нас, а сьвіта внутрішного, — себто усего того, що діеть ся в нас самих, в нашім істві.

Скільки людина знає, стільки вона і сьвітогляду має. Але більшість людей мають дуже вузенький світогляд. Як у тій гиндускій казці стоїть, що чотирьох сліпих, хтіло довідатись, який воно слонь. Коли їх привели до слоня, тоді один намацав слоневу ногу і сказав, що слонь подібний до стовпа; другий потримав слоня за хвіст і сказав, що слонь подібний до мотуза; третий потримав слоня за його широке вухо і проголосив, що слонь такий, як лопух; четвертий взяв слоня за його хобот і сказав, що слонь такий, як труба. Але таке "обмацанє слоня" відбуваєть ся в житю силою людей, що, на жаль, мають очі, щоб бачити, а не видять; що мають вуха, щоб слухати, а не чують.

Отже, щоб хто з нас не був "гиндуським сліпаком," має памятати, що сьвіт-житє геть бьліше, геть складніще, геть замотаніще, як той слонь, і що його треба "обмацати" усього "від хвоста до хоботу"; тай не як небудь, але з найбільшою увагою, з доложенєм найбільшої праці науки та досьвіду.

Витворенє сьвітогляду... Так, **сьвітогляд людина собі витворює** застановленєм над тим, що чує і баче, що відчуває в собі, провиднюючи собі усе те читанєм, наукою та розмовою з досьвідченими людьми. Витворенє сьвітогляду не прийде в один день. Ні, на се роки треба покласти. Бож житє має сотки боків! І з усіх боків треба до него зайти, і з усіх боків його оглянути. На провидненє кожного боку житя є по одній або і по кілька наук, часом навіть противних одна одній. Отже, як людина нічого не знає про ґеольоґію, як вона може знати про будову землі? Або, не знаючи психольоґії, як буде знати самого себе?

Витворенє сьвітогляду... Се обовязок людини. Се обовязок, котрий важить більше, як набуток маєтків, бо в "сліпака" заберуть те, що він має, а зрячий і без нагарбаних маєтків буде жити краще. Тільки треба жадоби широкого сьвітогляду, найширшого сьвітогляду. Треба усе себе ревідувати, з якого кінця я ще житя не знаю? Бо сама релїґія зробить людину замотиличеною істотою, а сама політика відбере бачити господарський бік власного житя та особисте щастє; сама господарка витворить з тебе хомяка, а саме студійованє однієї галузи науки, витворить з людини дивака, людину "не від світа сего."

Знов не можна думати, що те, що ви знаєте, — уже й усе. Ми знаємо тільки "стільки сьвіта, що в нашім вікні." Отже, в кого те "вікно" більще, той і більше сьвіта-житя знає. А те "вікно" більшає з побільшанєм нашого знаня. І стає, що з **роками побільшенєм знаня та досьвіду, сьвітогляд відмінюєть ся,** а се не на зле, а на добре, бо инакше б і поступу ніколи не було між людьми.

Читачу! Задивляй ся у книжки, студіюй ту науку, що ми подаємо у **"Заморськім Вістнику",** більше розважай над тим, що чув і що бачив, а побачиш, що з твого вікна стане більше сьвіта видко, себто ти витвориш собі ширший сьвітогляд.

ПОЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.

Канада. В канадийській політиці зайшли "літні вакації." Хто лиш може забираэсь з міст на сьвіже повітрэ. На фармх скрізь брак робітника. В Онтаріо і досі половина сіна ще не скошена; збіжэ дійшло, але нема кому жати. Врожай малин та черешень чудовий; і хоч сила дівчат та жінок виіхала з міст помагати фармерам збирати ягоди, але сподіють ся, що багато того овочу згине незібраним. В Західній Канаді теж нема часу думати про політику. Підступають жнива, і відчуваэть ся брак 50.000 женців. З повідомлень міністерств рільництва західних провінцій видно, що в Манітобі і Альберті врожай ліпший ніж у Саскачевані, де через посуху на 50.000.000 бушлів вродить ся меньше, як було сподівано з весни.

В робітничих сферах теж затишок. Про страйки мало чути. Хоч, приміром, в Торонто будуэть ся сила нових фабрик, але відчуваэть ся безробітэ.

Політичний сезон сеі весни закінчив ся виборами в Новій Шкоціі до місцевого парляменту. В тих виборах **робітники провели 5, а фармери 7 своіх послів**; консервати одного, а ліберали 30. Хоч що до провінціі, в Новій Шкоціі робітничо-фармерських послів меньше, як у Онтаріо та Манітобі, але все ж се сьвідчить, що сих дві найбільших кляси в Канаді твердо взялись до політики. Той навіть вибір в Н. Ш. тих 30 лібералів не зла ознака, бо се обіцюэ при найблищих виборах поваленэ реакційного домініяльного уряду з А. Міэном на чолі.

Злучені Держави. В Злучених Державах усі партіі відбули свої зізди і повибирали собі кандидатів до надходячих презіденціяльних виборів. Цікавою проявою э те, що ів Злучених Державах виникаэ думка фармерсько-робітничоі злуки, про се сьвідчить той демонстраційний перехід фармерських делегатів до робітничого темпля підчас недавного зізду в Чікаго. Але в З. Д. індустріяльний неспокій триваэ далі. Скрізь переходять величезні страйки, які навіть відчуваються ся на канадийській промисловості браком металів, тощо. Але послідній тиждень голови усего англо-саксонського сьвіту були звернані не на політику, але на Сенди-гук біля Ню-Йорку, де відбувались перегони чайок за посіданэ "Американськоі Чаші." Американська чайка "Різолют" переганялась з англійською чайкою "Шемрак VI." Виграла "Різолют." Се тринадцятий раз Англійці пробують виграти ту чашу і ім усе не вдаэть ся. В кожнім разі ті перегони відірвали думки Англо-Саксонців від політики більше як на тиждень.

Польща. Під натиском большевицьких армій з надвору і хатнього безголовя в середині, польський уряд попросив в уряду Леніна завішеня зброі, а потім зрезигнував, віддаючи провід над Польщею проводареви польськоі селянськоі партії, Вітосеви, та ватагови соціял-демократів Дашинському. Сей чин сьвідчить, що **панованую шляхти в Польщі прийшов кінець.** Большевики згодились на завішенэ зброі і сказали польським парляментаріям прийти на наради з большевицкими десь на дорозі біля Берестя Литовського. Як завішенэ зброі відбудеть ся, так ульокованэ польсько-большевицьких військ, буде йти по лініі Збруч, Городно, Берестэ-Литовске і Литовською границею до С. Прусіі. Хоч по Польщі не перекотив ся вал червоноі армії, але ті мирові угоди, які большевики поставлять Ляхам приведуть шляхоцьку Польщу до повного впокореня. Одним з пунктів тіэі угоди буде вільний гандльовий рух Совітськоі Росіі з Німцями і уживанэ Росіэю Данцінга. Отже, тепер лядські шляхчуки можуть собі засьпівати:

Эще Польска нэ згінэнла алэ згінонць мусі,
Цо холэра нэ забрала Большевік додусі.

Литва. Литва зробила мир з большевиками і маэ дістати з Москви $3.000.000.00 злотом. Тепер, коли большевики вигнали ляхів з східноі частини Литви, литовський уряд зажадав, щоб червона армія уступилась з литовськоі територіі.

Украіна. З Украіни далі нема певних вісток. З того, що можемо зрозуміти, бачимо, що якась частина Галичини ще в руках Польщі, хоч цівільний лядський уряд звідтам уже вибрав ся. Ціла Правобережна Украіна сама руіна. На Лівобережній Украіні приходить до згоди між большевиками і селянами, від коли большевики згодились віддати селянам землю без силованя відразу встановляти сільські комуни. Але э вісти, що по цілій Украіні далі грасують повстанчі відділи. Махно помагаэ Врангелеви, голові білоі гврдіі, що тримав в руках Крим та Таврію. Але украінська армія генерала Павленка перейшла у большевицьке запілэ.

Кубань-Донщина. Дінекинови недобитки, поперті з моря Англіэю, знов стяглись з силами і, підтримані Донцями та Кубанцями, виступають проти Совітськоі Росіі. Большевицький уряд зажадав, щоб Англія відкликала Врангеля, коли дійсно хоче, щоб на сході Европи став спокій. Та по розбитю Польщі певно Врангельова біла гвардія довго непотримаэ.

Мир на Сході. Англія і Франція звернулись знов з нотою до уряду Леніна, щоб у Лондоні відбув ся мировий зізд Польщі з Росіэю і усіма тими державами, що повстали по роспаду царату, а також на тім зізді мають бути галицькі делегати. Та не знати чи Совітська Росія на такий зізд згодить ся, бо ій більше користи замиритись з кожною державою зокрема.

Туреччина-Греція. Не задоволені мировою угодою, що зробив султан з антантою., Турки повстали і сотворили свій власний національний уряд в Малій Азіі. А большевики, котрим заваджаэ Англія, поперли той рух, щоб підіймити проти Англіі цілий музульманський сьвіт, Перзію, Индію, Эгипет. Тоді антанта благословила Греків відібрати від Туреччини усі грецькі кольоніі у Малій Азіі і Тракію на Балкані; що тепер Греки і зробили. Але на Кавказі під покришкою большевиків далі іде організація музульманських червоних сил.

Сирія і Палестина. Франція післала військо здобути столицю Сиріі, Дамаск, від Арабів, уважаючи Сирію своэю кольоніэю, хоч Сирійці проголосили себе незалежними. В Палестині іде організація жидівськоі держави під проводом Ротшильда, англійського Жида міліонера.

В цілім сьвіті. В Китаю іде домова війна. Полуднева армія облягла Пекінг. З Месико оповіщають, що буцім Віля піддав ся президентови Де-ля-Гуерті. Япан признав Совітську Росію і Східну Сибірську Републику, але далі пакуэ своэ військо в Манджурію та Сибір. У Франціі відбулась нарада англійського і французького преміэрів що до миру з Совітською Росіэю.

Загально-українська мова.

(Причинок до витвореня загально-української мови.)

(Продовжене.)

Англійські мовознавці більш-меньш дослідили і обрахували, які слова і скільки тих слів з котрої мови увійшло в анґлійську. Звичайно, се досліджене уже запізне, воно чистоті бритської мови не поможе, але така робота помогла б ще врятувати і забезпечити чистоту української мови.

В українській справі треба:

1) Уложити окремі словники усіх українських діалектів.

2) Зривідувати мову усіх українських клясиків і зазначити їхні москалізми та польонізми і всілякі иньші "ізми", звідки вони їх не набрали; а в дальшім розвитку української писаної мови уважати і не брати від наших клясиків їхніх помилок що-до слів-та чужинецьких виразів.

3) Варто дослідити і обрахувати, котрі і скільки наших слів належуть до арійщини, і взяти їх яко підвалину нашої мови; які і кільки слів прийшло від нашої туранської домішки; а які слова иньших народів ми мусимо затримати тому, що вони в тягу житя і історії набули право громадянства.

Творене писаної мови.

Ми не потребуємо в сій справі слідкувати за Москалями.

Московська народна мова повстала за передісторії з вимішки мови українських завойовників та финських племен. Але коли прийшла потреба Москалям мати свою власну писану мову, вони не взяли своєї народної мови, а почали писати мовою Кирило-Методівського перекладу Біблії. За царя Олексія до Москви були покликані з Києва українські вчені, в руки котрих і дісталась доля московської мови. А ті, народної московщини не знаючи, попровадили тодішнє московське письменство на церковно-словянсько-українські манівці

Аж за часів Катерини II, славетний московський вчений, Ломонсов, почув далекість того "язичія" від дійсно московської мови. Але і він не зробив кінця йому. Ломонсов ділить московську мову на "високий" та "низький" стиль. "Високий", себто більше церковно-словянщини, а "низький" блище до народної московської мови.

Московський поет А. Пушкин виступає на боротьбу проти того "високого стилю" і каже московським письменникам іти вчитись московської мови від московських перекупок.

Але і нині московська мова зісталась штучною, кованою мовою. Вона чужа і далека до дійсної живої московської мови. Церковнословянщина відбила на ній незгладиме тавро. А новітні перекладачі з анґлійської, французької та німецької мови, стільки набрали слів з тих мов, не роблючи собі жадного труду витворити або ужити питомі народні московські, що пересічний Москаль мало зрозуміє з усих тих "аспірацій", "ассоціацій", "ґравітацій" "ідіолоґізмів", "анексій", "протубернців" і так далі, "єму же ність числа". А до того ще додаймо, що ті перекладачі покрутили і мовострій московщини в напрямку тих мов.

Отже нам не йти московською дорогою у витвореню нашої писаної мови. Тим більш, що переданя українського народовладства в письменицькім напрямку завжди були за тим, **щоб наша писана мова була мовою нашого села.** Мовою пахнучою житом, васильками, рутою, щебрецьом, материнкою, та всілякими иньшими пахощами українського зільника, а не купованим одором французьских перфум.

Дорогу галицьких письменників ми маємо покинути раз на завжди, котрі напхали своє письменство силою перекабачених московських слів, як, приміром, з "сущности" зробили "суть", коли московський корінь слова **существавать** не є той самий, що в українськім слові **істнувати**... Але про се розведемось більше пізніще. Наші українські діалекти мають бути джерелом, з котрого ми маємо зачерати потрібні нам слова і вирази, або після духу нашої мови і на підвалинах корінів українських слів творити потрібні нам нові слова. Про означенє якоїсь річи ми маємо в наших діалектах багато того самого значіня инакше бренячих слів; приміром, "кочерга" і "коцюба"; "відро", "цебро" і "коновка"; "швидкий", "прудкий", "хуткий", "борзий", тощо.

(Далі буде).

Віджитки в людській натурі.

(Звірскість, дитячість, історична минувшина.)

(Продовжене).

Дитина до безтями захоплюєть ся часом щось посісти у свою приватну власність. Приміром, їй сподобаєть ся сцизорик, образок, сопілка, або глуб, крілик, каченя, або цуценя у котроїсь иньшої дитини. І тоді те бажанє так опанує тією дитиною, що вона допустить ся навіть крадіжі, аби посісти улюблену річ. Се є зародок того страшного лиха в людях, що звемо "приватна власність". Коли ж ми подивимось на природу, так бачимо, що звірина приватної власности не посідає. Усі птахи і риби, "не сіють, не жнуть, а мати природа годує їх і зодягає, як ті лілії на полі, в пречудові шати". І люди б жили безжурно і не терпіли б так багато, коли б не та жадоба "мати тільки про себе." Наш здоровий розум каже, що з сього сьвіта ми не заберемо ані крихітки того добра, яке б ми тільки не придбали. Тільки той маєток вічний і вартий, що його міль не годна поточити, ані злодій вкрасти, себто маєток духового розвитку. Та люди сього не хочуть знати. Вони, навчені з малку бажати собі у власність чи котика, чи якийсь свистик, ростуть і враз з тим зростає жадоба мати більше і більше "свого власного." І так ті Калитки "приобрітають" земельку, фабрики, варстати, крамниці, далі і далі розвивають свій дитячий нахил посісти собі "Івасиного песика".

Діти люблять бавитись з ляльками. Дикун робить собі ляльки і молить ся до них, гадаючи, що попри ті бовванці жиє якийсь дух, який може йому щось злого зробити, коли він його невблагає молитвами та парастасами. А чи ж не віджитком дидячости та дикуньства буде, коли бачимо, як доросла людина в серцю американської цівілізації клячить перед рукотворною фігурою, чи розмальованим образом, або, як було у Росії, бє поклони перед зогнилими кістками якогось гріховодника черця. Яким діточим, яким кволим є дух такої людини. З таким сотворінєм можна робити, що кому схочеть ся, як з тією дитиною, себто в напрямку задурюваня. І так воно в дійсності і є. Такі діточого розуму сотворіня, є погноєм і жиром всіляких безсумлінних одиниць, що вкрившись уніформом, реверендою, або просто "папером з печаткою" натягають тих дітваків, як їм тільки не сподобаєть ся, або роблять ними, як робучими волами.

Дітей неможна вживати за сьвідків, бо вони згуста, те що чули або бачили, росповідаючи, перевернуть і насьвідчать такого, чого не було. Але є багато дорослих людей, що негодні правдиво і докладно росповісти, що чули або бачили. Ся хороба брехні та вигадок, що в Канаді звемо "пльоткарством", дуже закорінена між нашими людьми. Ті всі сварні, заколоти, безголовє та ворожнеча, що так "пишно квітчаєть ся" між нами, походить з тієї хороби неуміня докладно росповідати того, що бачили або чули.

Діти люблять ся і сварять ся навперемішь що-дня, що-години. Ось їх видко, як вони собі всі потиху грають ся вкупочці, а тут уже починають кричати, плакати, битись; ділять ся на кілька гуртків і розбігають ся геть. Ось вони гулюкають на котрогось з своїх товаришів, а ось уже шпурляють один в одного камінє, а там знов зійшлись до купи і згідливо бавлять ся, щоб знов за який час посваритись. Але діти дітьми, їм усе можна, бо вони неповного розуму. А подивімось на наше доросле житє. Гляньте хоч на драпанину наших ґазет, на ті "дописі," ті "мальованя" нелюбих осіб, котрі такіж самі редактори, як і їхні дописувачі, залюбки містять у своїх ґазетах в "просьвітних цілях", "ради висьвітленя правди". Нам, приміром, доводилось здибати одного доморослого "поета", котрий ні сіло ні впало підходить до свого товариша і проголошує йому: "Я мушу вас подати в ґазети". "Защо?" дивуєть ся призначений на "обмальованє". "А так, ми сьи хочит". І "подав", намолов про невинну людину несотворених річей, а редактор надрукував без жадного застановленя чи правда все те, чи ні. Та діточа нерозважність доходить часом в деяких "дописях" до того, що вяжуть до купи комуністів з клерикалами і роспинають їх буцім за поповненє на-спілку тотожних гріхів.

Лев Толстой в однім своїм творі каже про дурних дітей, як вони сварять ся: "А я тебе вщипну!" "А я тебе кулаком!" "А я тебе батогом!" "А я тебе ломакою!" "А я тебе стрільбою!"... Оттаке і між старими дітваками буває.

(Далі буде).

ЗОРІ ГРЕЦІЇ.

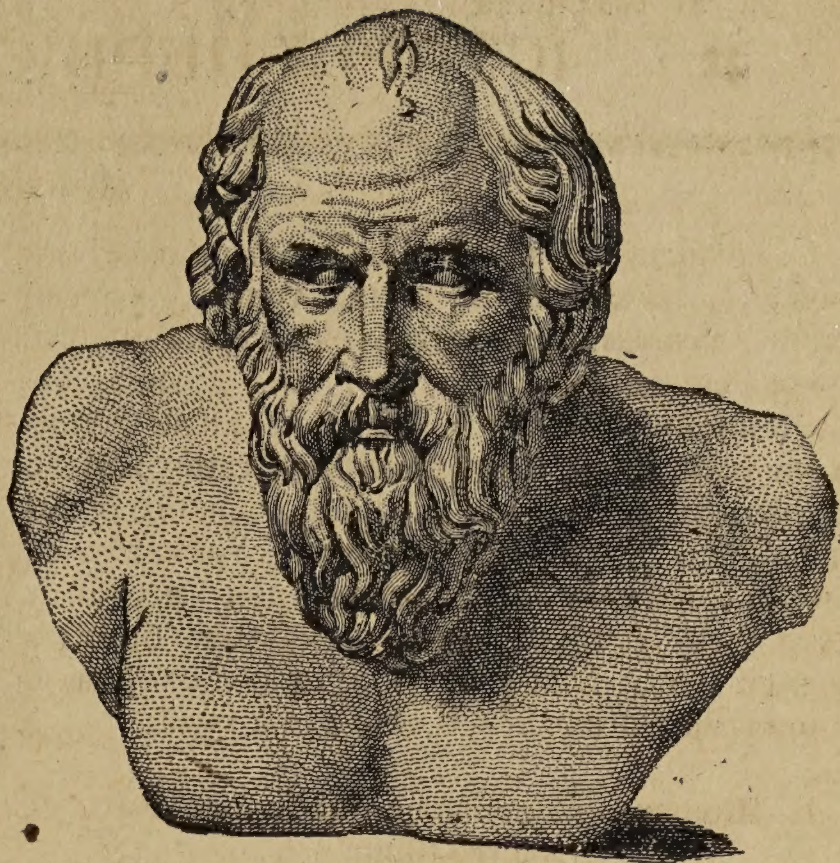
ЖИТЄПИСИ ГРЕЦЬКИХ ФІЛЬОЗОФІВ.

(Продовженє.)

I.

Діоґен.

412-323 Пр. Хр.

Чуючи, що кажуть про його житє, Діоґен сказав, що усі проклькони, котрі загально проказують ся в траґедіях, спали на него; що він не мав ані хати, ані міста, ані рідного краю; і що день-у-день його житє минало в злидарстві; але що він впер ся долі твердостею, звичаєви, — натурою; а непорядкам душі, — розумом.

Діоґен був дуже улюблений і високо цінований Атенцями. Вони публично відбатожили одного, що був розбив йому балію, і дали Діоґенови другу.

Один раз його спитали, де він волів, щоб його поховали по його смерти. Діоґен відповів: "У чистім полі." "Як!" сказав один: "Чи ж не боїш ся стати жиром хижим птахам та драпіжним звірям?" "В такім разі, я мушу мати попри себе мою ломаку," відповів Діоґен: "Щоб я мав чим їх відгонити від себе." "Але ж," сказав другий: "Ти не будеш нічого відчувати." "Отже," відповів Діоґен: "Нема ріжниці, чи будуть вони мене їсти, чи ні, коли я не буду того відчувати."

Дехто каже, що коли Діоґен дожив до девятьдесять літ віку, він зїв сирову коровячу ногу, яка спричинила в нім таку велику нестравність, що він тріс від того. Але иньші кажуть, що як він почув себе отяженим віком, так він спер в собі дух, і тим спричинив сам собі смерть. Коли його приятелі прийшли були відвідати його на другий день, вони знайшли Діоґена замотаного в його лахмітє. Спочатку вони подумали, чи не спить він (хоч се не було в його звичаю); але незабаром вони переконали ся, що фільозоф був мертвим. Потім між ними повстала велика суперечка, хто мав його поховати; але в хвилі, коли уже заносилось на бійку, прийшли радні і старшина міста Коринту і їх втихомирили.

Діоґен був похований біля міської брами з того боку, що проти перекопу. Біля його могили поставили пса витесаного з парійського каменю. Смерть того фільозофа сталась першого року 114 Олімпіяди, того самого дня, як Олександер Славетний умер у Вавилоні.

(Закінчене про Діоґена.)

К. М. Тахтарьов.

 ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОЇ КУЛЬТУРИ.

(Продовжене.)

Зазначені всілякими межевими прикметами (річками, скелями, озерами, тощо), харчеві волості суплемінних тотемічних гуртів будуть їхньою спільною власностею. Без дозволу їхньої старшини жаден з чужих не може ступити на їхній ґрунт без ризикованя своїм житєм. Колиж подорожні, без ріжниці до якого б вони племена не належали, уважно тримають ся звичаїв, встановлених на випадок переходу через чужу землю, так їм нема чого боятись за своє житє: тоді вони будуть під охороною одноплемінців їхнього тотемічного гурта.

Б. Щоденне мандрівне та таборове житє Австралійців.

Блукаючі гурти Австралійців усе переходять з місця на місце, одначе усе тримають ся меж тієї волости, котру уважають своєю. Їм доводить ся, чи йти до річок та рік, де можна наловити риби; чи до місць, де пасуть ся канґури; чи у нетри лісів, щоб набути матеріялу про виріб зброї та орудин; чи до тих місцевощів, де певної доби в році достигають овочі хлібового дерева.

Але не треба думати, що ті переходи гурти роблять в цілім своїм складі. "Що тичеть ся підрозділу племена," кажуть Спенсер з Гиленом: "Так їхні члени звичайно волочать ся невеличкими ватагами на одну або дві родини; приміром, двох або й кілька братів зі своїми жінками та дітьми тиняють ся по волості свого тотемічного гурту, ростаборюючись в улюблених місцевощах, де є джерела води, а тому — животинна та рослинна пожива, котра дає їм можність задовольняти їхні потреби."

Ті постійні перемандрованя суплемінних тотемічних гуртів залежуть стисло від зубожіня животинної та рослинної поживи в даній місцевості і відбувають ся після ухвали найстарших і найвпливовіщих людей в гурті. Найвпливовіщий з тих старшин, натурально, стає в такім випадку загальним проводарем, чи ватажком. "Коли ватажок, після наради з старшиною, означив те місце," каже Бров Смит: "Тоді рано в ранці про се дають знати по усіх колибах. Річі потрібні в дорозі несуть мандрівники з собою; але річі неконче потрібні вони лишають в позісталвених колибах, або ховають в дуплах дерев, під камінєм, в корчах... Наладовані своєю зброєю та начінєм, своїми плетеницями та шкірами, вони продирають ся крізь нетри невеликими ватагами. Чоловіки звичайно йдуть з чоловіками, а жінки з жінками. Невгаваюче базіканє і гамір, а то і гучні виклики чоловіків, розривають ідучих. Часом мандри переривають польованєм. Підчас такої перерви жінки та діти позістають під охороною двох-трьох чоловіків, решта ж полює. У таких переходах жінки звичайно йдуть позаду з дітьми. Вони несуть свої плетениці та иньший тягар. Чоловіки ж ідуть попереду, несучи зброю.

Утікача арештанта-засланця Виляма Беркла знайшов зомлілого один тотемічний гурт, котрий замешкував береговий пас, де тепер провінція Вікторія. Його приймили в члени того гурту, і він прожив з тими дикунами 32 роки. Він подає нам дуже добрий опис вічних мандрів тотемічних гуртів і взагалі цілого мандрівного буту Австралійців.

"Тепер я вже почав розуміти їхню мову," пише Беркел: "Ми спершу подибались з гуртом Берґалі і пішли до його поживчої волости. Кожне племено (гурт) володіє своєю власною поживчою волостею, котру, після гадки тубольців вони удідичили від прадідів. Там ми поробили собі колиби і сполювали силу канґурів... Побувши в тій поживчій волості протягом кількох місяців, кільки власне — не памятаю, ми знов рушили в дорогу до нової місцевости, бо польованє починало меньшати, завдяки нашим невпинним ловам... Після довгого стояня на новім місці, до нас прийшов вістун з запрошенєм відвідати одно дуже велике озеро, кілька миль в обводі. Там, чотирі милі від берегу, був маленький острів, великий на 2 кв. милі. До того острова легко дістатись з одного боку озера, вода там тільки до колін; висока мілизна протяглась до острова і зробила собою наче греблю. На тім острові ми здибали силу силенну лебедів та иньшої птахи. Ми поробили собі колиби на певній віддали від другого гурту суплемінників, котрі запросили нас до себе. Тут ми мали стільки лебединих яєць, що не годні були їх зужити.

(Далі буде).

Дж. Н. Ларнерд.

ВСЕСЬВІТНА ІСТОРІЯ.

(Продовжене.)

Від початку тих серій те начінє має на собі ознаки, які є подібні до ознак знайдених на передісторичнім гончарськім виробі в иньших частинах Північної Африки, Еспанії та Кандії. і, можливо, що з тих ознак народилась гадка що-до альфабету, та виросла письменницька мова. Більше того, кажуть, що ті гончарні взірці та прикраси і досі будуть в ужитку у алжерійських Кабильців. Маючий підставу здогад, що коли Ниль уперше розгорнув вузький килим родючого ґрунту по скелях та пісках своїх старих лук, на його долини прийшли якісь люди, котрі уже перед тим осягли, можливо на західнім боці Лібійської пустелі, якийсь щабель култури, котрий підіймав їх навіть понад неолітичний стан. Можливо, що се дозволить нам в будучині відшукати місце народженя єгипецької цівілізації і знайти, що воно виховало та управило той нарід, котрий приніс неолітичну штуку в Европу з полудня та заходу.

З перегляненя багатьох решток виробів зроблених в тім передісторичнім Єгипті, видно що його безіменні мешканці будували собі з цегли хати, носили убраня ткані з лену, уживали всіляке черіпє гарно вироблене без гончарського колеса та камяні вози, котрі були витисані чудово що-до досконалости вигляду з найтвердіщого каменю без уживаня жадного токарського верстока. Вони також штучно обробляли слоневу кістку, мідь та кремінь і знали штуку барвистої полуди, котрої вживали до прикрашеня всіляких оздоб. Думають, що уже тоді істнували гандльові зносини Єгипту з иньшими країнами понад Середземним Морем, бо про се сьвідчать багато знайдених річей, котрі, здаєть ся, не єгипетського походженя.

Але ті, що були сівачами цівілізації у Єгипті, здаєть ся, не затримали тієї країни собі назавжди. Туди прийшли иньші мандрівники, можливо з сходу, і тоді в Єгипті сталась величезна мішанина рас, про що сьвідчать типи лиць та постав, що бачимо з малюнків на вазах та стінах гробівців, навіть сперед початку знаної нам історичної доби.

Годі сказати, чи новітні зазираня у таємниці стародавніх мешканців понад Нилем відшукають той час, від котрого тодішні Єгиптії почали вкладати слова у писаний вигляд; але досить докладно знаємо і тепер, що те сталось сперед 4700 літ Пр. Хр.

Аж до дугого десятелітя нашого девятьнадцятого християнського столітя ані словечка з єгипецького писаня не було читано за новітнього часу. Коштовна частина людської історії була довгі столітя наче запечатаною книгою, в усіх її виглядах, (в ранішніх укладанях образцевого письма з азбуковими знаками, які давні Греки звали єроґлифами, І в пізніщім зміненю званім єратичним та демотичним письмом) ключі до її відчитаня були загублені. Але в 1799 р. в місті Розеті, в єгипецькій дельті, знайшли на каменю шматок напису, котрий повторював частину якогось документу в трьох текстах: єроґлифічнім, демотичнім та грецькім, сей останній був перекладом тих двох попередних і таким робом давав спромогу до їхнього відчитаня, чого так довго прагли учені. Двох запеклих учених, Йонл та Чемполіон, розвязували ті написи аж доки, більше як по двадцятьох роках, таємниця стародавньої єгипецької мови та письма не була провиднена, і схована скарбона єгипецької історії не була відімкнена. Одначе се сталось геть перед тим, як зміст тієї дивної скарбони став більше досліджений. Аж до посліднього половини минулого столітя написи і иньші писаня, що були розібрані, не зробили великого додатку до знаня Єгипту добутого з жидівських та грецьких джерел; але вони випробували і направили істнуюче знанє у значній мірі. За нашого власного поколіня зацікавленє єгипецькою справою зросло так дуже, що робота дослідів була поширена, упорядкована і дала богаті наслідки. А підприємство послідних літ закінчилось знаходами геть важніщими, ніж усе те, що було зроблене перед тим.

(Далі буде).

Іван Раківський

НАРИС НАУКИ ПРО ЛЮДСЬКУ ДУШУ.

ПСИХОЛЬОҐІЯ.

(Продовжене).

Середний мізок утворений з білої маси, в якій затоплені численні більші або менші ядра з сірої субстанції, себто гуртки нервняних комірок. Кожне таке ядро сірої маси середного мізку утворене з звісних нам вже нервняних комірок, а волоконця тих комірок кожного такого ядра, сплетені в одну вязанку, утворюють тонші або грубші, голим оком дуже добре видні, волокна або шнури звані нервами. Ті нерви виходять з середного мозку на верха. З середного мозку виходить дванадцять пар таких нервів. — Перша пара тих нервів входить до носа і утворює чутник нюху, друга пара нервів входить в око і становить головну складову частину чутника зору; третя, четверта і шеста пара нервів засмотрюють своїми волоконцями головно мязи, якими порушають ся наші очи; пята пара нервів висилає свої волоконця переважно до щелепів та зубів, і власне між иньшими спричинює біль зубів; сема пара розходить ся головно в лиці; восьма пара нервів входить у внутрішне вухо і становить чутник слуху; девята і дванадцята пара йдуть до язика і горла, а волоконця десятої і одинадцятої пари нервів розходять ся скрізь по цілім тілі. З хребетнього стрижа, який містить ся у хребетнім стовпі, виходять також численні нерви; виходять вони з нього парами так, що в кожній парі один нерв є передний а другий задний; задні нерви входять у шкіру сусідних частин тіла;. вони спричинюють те, що наша шкіра є вразливою, і тому звемо їх нервами чутєвими або дотиковими; передні нерви кожної пари входять до відповідних мязий і розходять ся поміж мязовими волоконцями та спонукують мязи до виконуваня рухів, і тому звемо їх руховими нервами. Ще треба додати, що в середнім мозку є між иньшими два осібні ядра комірок, з яких одно своїми нервняними волоконцями стоїть у звязку з руховими, друге з нервами чутєвими, перший називаємо осередком руху а другий осередком чутя.

Подаючи сей короткий огляд нашого нервняного укладу, ми поминаємо зовсім докладний опис мистецької будови сього нашого приладу; зазначимо тільки загально, що нервняні волоконця мають одну дуже важну питому прикмету, яку назвемо **вразливостею:** коли кінчик чутєвого нерва подразнити відповідним подразненєм, так те, подразненє переходить тим нервняним волокнцем аж до тієї комірки, з якої те волоконце виходить; а з тієї комірки те подразненє може перейти на поблизьке волоконце иньшої комірки і таким чином відбувати нераз дуже довгі та поплутані дороги. В рухових нервах переходять подразненя впрост противно: з комірок до кінця нерва.

Подразненє кінчиків нервів чутя уможливлюєть ся і реґулюєть ся окремими, призначеними до сього приладами, так званими **чутниками.** Чутники, се власне прилади, які служуть до викликуваня подражнень на кінчиках нервів.

Найзагальніщим і найзвичайніщим збудованим є чутник дотику; тут чутєві нерви, що виходять з хребетнього стрижа, входять в нашу шкіру, а його волоконця, роспущені скрізь в нашій шкірі, закінчують ся зовсім свобідно в так зв. бородавочках властивої шкіри, зараз під нашкірнем. Коли ми діткнемо ся нашої шкіри, або її дужче натиснемо, або ушкодимо якимсь вістрєм, так се дразнить відповідний нерв, що в нашій шкірі в тім місці є, а те подразненє переходить тим волоконцем аж до його комірки в хребетнім стрижі, а з відси аж до середнього мозку. Одначе, як звісно, нашою шкірою ми відчуваємо не тільки дотик та натиск, але й деякі иньші прояви, а перед усім тепло та зимно, себто температуру. До відчуваня тепла і зимна маємо в нашій шкірі окремі волоконця, так, що зміни температури ми відчуваємо тільки в тих місцях нашої шкіри, в яких закінчують ся ті нервняні волоконця. Окрім сього, знаходять ся в нашій шкірі, або недалеко під нею в мязах, иньші нервняні волоконця, якими ми відчуваємо напруженє наших мязів підчас виконуваня якої небудь праці; а скрізь загально в приладах нашого тіла закінчують ся волоконця нервняні якими, більш або меньше, докладно відчуваємо те, що діеть ся в наших приладах: се власне ті нерви, якими ми відчуваємо голод і пересит, спрагу, заворушеня в чинностях нашого серця, живота, кишок або нирок та які дають нам сьвідомість про добру або кепську чинність приладів нашого тіла. З того бачимо, що той чутник, який звичайно називаємо чутником чутя, розпадаєть ся на кілька зовсім ріжних від себе чутників: чутник дотику, температури, напруженя і чинноціів приладів. (Далі буде.)

Франц Шіндлер.

Відділ Фізики.

(Продовжене.)

Щоб одержати **прикмету топленя** льоду, занурюють вже засклеплену рурку банькою з ртутею в лід, що тане; **прикмету кипіня** знаходять, вставляючи нижню частину термометра в пару, води, що кипить в ненакритім начіню.

Після **Reaumur'у** (читай Реоміру) ділимо увесь відступ між обома кметами на 80, а після **Цельзія** на 100 рівних частин; кожна така частина зветь ся ступнем. В обох скалях кмету топленя льоду зазначують 0; кмету кипіня води на скалі Реоміра — числом «80», а кмету кипіня води на скалі Цельзія числом «100». Винайдені ступні зазначають також нижче зерової кмети, а також, коли того треба, і понад кметою кипіня (100). Ступні вище зерової кмети відзначаємо знаком «+» або й цілком перед ними нічого не пишемо, а ступні нижче зера пишемо з знаком «—»; крім того біля числа пишемо літери R (Реоміра) або C (Цельзія), щоб знати, по якій скалі відраховують ступні; напр. $+ 16^0$ R, $- 4^0$ C.

Чим більше знижуєть ся температура ртути до кмети її замерзненя (-40^0 C), тим неправильніще зменьшає вона свій обійм; тому ртутного термометра не вживають до міряня низьких температур.

До виміряня низьких температур вживають **алькоголевого термометра;** сей термометер уладжений так само, як і ртутний, тільки замісць ртути він має безводний **забарвлений алькоголь.** Алькоголь зменьшує свій обійм рівномірно і під час великого студня і не замерзає навіть до $- 100^0$ C (кмета замерзаня алькоголю буде $- 110^0$ C).

Термометра уживають в помешканях, школах, оранжеріях і т. и., а також і до наукових розслідів.

(Зміна ступнів термометра.) Після вище згаданого $80^0 R = 100^0 C$ або $4^0 R = 5^0 C$; значить $1^0 R = 5|4^0 C$, а $1^0 C = 4|5^0 R$.— Щоб Реомірові ступні змінити на Цельзієві, треба перші помножити на 5|4. Як змінити ступні Цельзія на Реоміра?

Термометер показує $+ 16^0$ R, як температуру повітря в кімнаті; скільки ступнів показував би термометер після Цельзія? Кров здорової людини має температуру $37{\cdot}5^0$ C; скільки ступнів вона має після Реоміру?

В Анґлії, Голяндії і Америці вживають тепер ще часто ртутного термометра, відступ котрого між головними кметами поділений на 180 ступнів (термометер Фаренгейта).

Обр. 1. Обр. 2.

Нагріване води і течії в ній.

а) Налиймо в пляшку води звичайної кімнатної температури (обр. 1) і заткнімо її проверченим в двох місцях корком. Крізь одну дірку засуньмо у пляшку термометер, а крізь другу шкляну рурку і запамятаймо вишину води в рурці. Як ми тепер остудимо воду в пляшці, поставивши пляшку в другу посудину з льодом або снігом, то помітимо, що вода в рурці спадає; але коли термометер покаже $+ 4^0$ C, так вода стане підіймати ся в той час, як її температура спадає до 0, при котрій вода замерзає. Як ми тепер нагріємо пляшку, так вода знов пічне зменьшувати свій обійм, а ртуть підходити догори; почавши від $+ 4^0$ C, вода знов розширюєть ся. **При $+ 4^0$ C вода найгустіща.**

б) Будемо нагрівати тепер воду в посудині зісподу (обр. 2); насамперед нагрівають ся частини води, що знаходять ся на дні посудини; нагріваючись, вони розширюють ся, цитомий їхній тягар стає меньшим і вони підіймають ся також догори.

(Далі буде).

Н. А. Рубакин.

КАМЕНІ ЩО ПАДАЮТЬ З НЕБА.

з московської переклав В. Б. (Продовжене).

(Продовженє.)

Отже, такий самий перепал зявляєть ся і на падаючім з неба каменю. А зявляєть ся він тому, що і ті камені бувають роспечені знадвору. Часом такий камінь буває роспеченим на-червоно, а навіть на-біло.

Про се росповідають усі, котрі бачили те камінє зараз після його упаденя. Те саме можна зауважити і після самих каменів. На їхній поверхні завжди видко, наче якусь полуду, тоненьку і часом навіть трохи блискучу кору завгрубшки як аркуш паперу. Після тієї кори можна бачити, що вона власно таке: камінь може покрити така кора, коли він був обтоплений знадвору. Пошморги обтопленя видко на каменях, що попадали з неба. Такий перепал і зявляєть ся на поверхні каменя, коли він упаде з височени. Той власне перепал і знайшов Нордшильд на снізі. І перепал, і роспеченє каменів, падучих з неба, доводять, що справді ті камені знадвору бувають обтоплені; під ту хвилю лету їхня поверхня стає рідenькою.

До того на таких камінях нераз можна бачити зморшки. Ті зморшки дуже впадають до очей їх годі пробачити. Стають ся вони з того, що в місцях зморшок вітер видув ростоплений камінь, бо камені падають з неба з величезною прудкостею. Підчас лету камінь з величезною силою протинає повітрє, а вітер так і свистить з боків каміня. Той вітер і забирає з собою перепал, себто гиц з ростопленого каменя. Вітер тоді робить і ті зморшки. Отже, камінь падаючий з неба дійсно буває роспеченим, а на поверхні навіть ростопленим. Падаючи, камені топлять ся і горять.

Тепер і розумно, чому летючі камені сьвітять ся. Вони роспечені на біло. Отже камені можуть горіти. Горять та ще й як! Хоч часом ті камені з щирого заліза. Спочатку здаєть ся дивним, як може залізо горіти? Але в дійсності воно так. Багатьох людей бачили, як камені падають з неба; багатьох людей добре придивились, як се дієть ся. Ось, що росповідають про те ті, що бачили:

"Десь в глибині неба, що часом буває цілковито без хмар і мраки, зявляєть ся зненацька блискуча куля, і прудко летить по небу. Летить, сьвітить ся і горить. Позад себе така куля лишає ясний пошморг, наче хвіст. Той пошморг прозорий, крізь него видко зірки."

Той слід стає з того перепалу. Камінь летить і підчас свого лету роспікаєть ся та топить ся. Перепал зліта з його поверхні і горить і сьвітить ся, поки не охолоне та не погасне. Такий сьвітлячий пошморг буває довгим на кілька миль. А часом буває, що цілий камінь стає таким перепалом і не долітає до землі. Замісць него тоді падає на землю чорний порох, себто той перепал, але його годі зауважити тому, що він геть розлітаєть ся на усі боки.

Багато каміня чисто згорає підчас свого паданя.

Дійсно, багато каменів, падаючих з неба, цілковито не досягають землі. Трафляєть ся таке: зявить ся в небесах такий камінь, блисне, пролетить і пропаде, щезне геть десь у безмежній височені. Після него позістане там тільки один порох.

Таким чином найбільше камені з неба; инакше кажучи, вони звичайно не долітають до землі. А як долітають, так незгуста.

От що умудрив ся зробити один вчений: він сфотоґрафував небо тоді, коли по нему перелітало падаюче камінє. Він взяв фотоґрафічний апарат і настановив його на небо. Та фотоґрафія неба вдалась дуже добре. На ній було видко силу великих і малих зірок. Через цілий образок переходить смуга. Вона перетягаєть ся з лівого боку згори направо вдолину. Се сьвітлячий пошморг летючого каменю. Камінь той мелькнув і щез. Смуга показує, куди і звідкіля летів той камінь. Але те цікаво, що на тій фотоґрафії не було видко, де та смуга починаєть ся, а де кінчить ся. Вона зявляєть ся повільно і так само щезає. В однім місці на середині фотоґрафії та смужка стає виразніщою. А се тому, що той камінь, летючи вдолину, засьвітив ся і загорів ся не відразу. Він роспікав ся поволі, як летів. Нарешті запалав найяркіще і тим полищив по собі на тім місці найясніщий пошморг.

(Далі буде).

Чарлес Ґ. Д. Робертс.

Хата у воді.

(Продовжене.)

Коли він дістав ся на возлісє і споглянув через греблю, там рішучо не було нічого, щоб могло стурбувати тишу, осяйного ранку. В яркім світлі сонця гребля і дві бобрячі хати здавались більшими, більше вражаючими, ніж вони були минувшої ночі. На цілім ставку не було жадного сліду житя, окрім шукаючого поживи риболовця-сокола, що шуляв понад водою, наставивши вдолину свою хижу голову, глядаючи якого-небудь пструга або бичка.

Тримаючись звичаю самої дичини, Бой стояв кілька хвилин нерухомо поза ріденькою сіткою корчів, перше нім вийти на видне місце. Його терпляче чатованє не було надгородженим, і він уже був готовий виступити з корчів, коли майже з боку від себе він похопив якийсь рух в міленькій воді потоку, тоді Бой притаїв ся. Він бояв ся обернутись; але один мент пізніще якийсь рудий шпичистий вигляд зявив ся перед його очима. Се була видра, мандруюча горі потоком.

Та видра рухалась з надзвичайною обережностею, озираючись на усі боки; здавалось, що вона хтіла запамятати найменьші дрібнички, які бачила. Видра спинилась біля греблі і почала оглядати її наче вона її ніколи не бачила. З того Бой собі подумав, що та видра є чужиницею в тій місцевості, — можливо мандрівничка від гірла Отанунзису, яких пятьдесять миль на-полудне, вигната звідтам роботами ватаги лісників, що будували саме там великий табор. Як би там не було, доказ був, що та руда мандрівничка була новоприбульцем, чужиницею. Бо вона не мала тих певних, ділових рухів, котрі мають дикі звірята, коли вони ходять по власній місцевості.

Коли видра пройшла крадькома вздовж цілої підвалини греблі і вернула назад, обнюхуючи кожний маленький потічок, що спливав з греблі, вона, здавалось задоволилась, що се була така сама гребля, як иньші бобрячі греблі. Тоді видра вилізла на гребінь гатки і довго дивилась на простір води поза греблею. Не бачучи нічого надзвичайного, видра просто пірнула в ставок в тім місці, де, як гадав Бой, мала бути найбільша глибінь, саме проти греблі. Очевидячки видра простувала, щоб дістатись до горішнього кінця ставу; але в такім разі вона мала минати ту бобрячу хату, що на островцю, на віддалі яких двадцять і пять, або тридцять кроків від тієї хати. В тій хвилі як видра була щезла під водою, Бой вибіг з свого сховку, видрапав ся на греблю і став придивлятись, чи не вздрить, як вона пливе під водою.

Пару хвилин поверхня води не виявляла, де власне була видра. Потім, якраз проти бобрячої хати, сталось якесь заворушенє у воді, поверхня захвилювалась та завирували, і враз видра зявилась у великім стурбованю. В тій же хвилі вона знов занурилась; і як се сталось, з води вистромилась величезна бобряча голова сапаюча повітрє. Коли і бібр занурив ся, поверхня води почала наче кипіти; а Бой у захопленю приглядання до тієї нової, дивовижної боротьби трохи не згубив рівноваги і не впав з гребіня греблі. По кількох ментах обидва ворога знов зявились на поверхні, тепер в близькій зачіпцю та люто бючись. За ними слідкував майже враз иньший бібр, меньший від першого, котрий опав видру з божевільною лютостею. Було виразно зрозумілим, що напасниками були бобри. Боєве співчутє було цілковито на видринім боці, котра час від часу задурно намагалась видістатись з бою; і один раз Бой навіть підіймив свого кріса. Але потім він подумав, що в кожнім разі видра була тут переходнем, невважаючи з якими вона тут зявилась думками; і що бобри мали повне право стеречи свого власного ставу. Він пригадав собі, як одного разу йому оповідав один старий Індіян, що між бобрами та видрами завжди істнує крівава война. І як він міг в сім випадку розсудити причину того нападу і цілого того заворушеня? Бой пустив долів свого кріса і дивив ся з запертєм духа на той бій.

Але видра, як се доведене, годна собі дати раду. Виставивши несподівано напів з води своє гладеньке, гадюче тіло, вона спала на меньшого бобра і схопила його ціпко попри вуха своїми довгими, вбивчими зубами, зубами, що призначені трімати дриганя та слизькість тріпаня найбільшого лосося. Божевільним тріпанєм бібр пробував позбутись того фатального заціпленя.

(Далі буде).

С. К. Кушелівський.

ПІДВАЛИНИ ХЛІБОРОБСТВА.

(Продовжене).

22. Випробоване сили спадкодавства. Випробоване здібнощів передаваня нащадкам добрих прикмет, є в дійсности ніщо иньшого, як дальший добір. Часом добрі примірники не видають доброго овочу. Але, безперечно, чим більш будуть уживати добірні примірники, тим кращими будуть будучі овочі, і чим більш будуть випробовувати силу спадкодавства, тим кращими будуть наслідки.

Добірні череди коров дуже згуста походять від однієї доброї корови, хоч не завжди від кращої корови. Не досить того, щоб сама корова була добра, треба щоб вона виказалась матерею добрих коров, себто щоб вона посідала силою спадкодавства. На обр. 5 показані примірники таких коров. З лівого боку стоїть матір, що давала 25 фунтів масла на тиждень. В середині її донька, що приносила 27 фунтів масла на тиждень, а з правого боку — її онука, котра дала 30 фунтів масла на тиждень.

Обр. 5.
Добра корова і ще кращі телиці від неї.

Славетний борзий кінь, Месенджер, не дуже визначав ся своїм бігом, але майже усі сучасні славетні борзі коні мають в собі його кров. Не кожний красний з вигляду примірник, чи буде він рослина, чи звірина, буде пожаданим на росплід. Скільки є можливости, добре вибірати такі примірники, котрі довели ділом свою здібність передавати силу спадкодавства.

УЛІПШЕНЄ ЯКОСТИ ДЕКОТРИХ ХЛІБОРОБСЬКИХ ВИРОБІВ.

23. Росплоджене рослин. Росплід рослин має геть більше зверхности понад росплоджене животин.

1) Завдяки тому, що великі засіви вимагають, порівнавчо, невеликих видатків, особа, роблючи спроби, посідає великою скількостею примірників до вибору. У чабанстві видатки на спроби геть більші, а вибір геть меньший.

2) Коли пощастить витворити рослину вищої якости, тоді дальше розмножене таких рослин поступає дуже хутко.

3) Багато рослин можуть бути росплоджувані неполовим чином (асексуальною дорогою); а через се усуваєть ся геть можливість поверненя до первістного типу, котре можливе, коли росплід робить ся насінєм. Коли вдасть ся осягнути якогось доброго спохресту, так щоб уникнути поверт до первістного типу, той спохрест може росплоджуватись за допомогою брости (пупляшок), коріня або зразів. Ріжноманітність яблук, суниць, і більшости иньшої садовини та ягід, як також і бараболь і багатьох квіток, щезли б, колиб їхнє росплоджене залежало тільки від насіня.

24. Порівнавче уліпшене всіляких рослин. Найбільш вражаючим прикладом хуткого уліпшеня рослин завдяки уживаню наукових підвалин буде цукровий буряк. Протягом сто років цукристість буряка була збільшена з 8 до 18%. Пересічна цукристість буряка в Злучених Державах Америки в 1907 році була 14,9%, а один лан в державі Вашинґтон видав пересічну цукристість на 22%. Трохи більше як перед сто роками (в 1812 р.) вперше вироблено буряковий цукор на продаж; а тепер більша половина цукру в сьвіті виробляєть ся з буряків.

(Далі буде).

М. Мігайчук.

Жертва Мійського Блеску.

(Докінчене)

Джов. Слухай, Василю! Нам треба подумати над сим. Пощо нам всім лізти в зуби ворогови. Як видко, діло на тебе все спадає.

Василь. На мене все спадає? Ха, ха, ха! А ти що, не винен? Ой, небоже! Вже сей раз, і ти будеш винен. Вже час, щоби люди побачили і тебе, як свого злодія. Ти, Джов, добре знаєш, як ти мене заводив все, а все в такі справи, що вертати ся не було куди. Оден все вихід лишав ся, а то шахрейство.

Джов. А твій розум де був?

Васлиь. Питаєш де мій розум був?... Ах, боме! Я розум мав, але ти немав крихітки сумліня, ані гідности людини! Ти юдив Настю, ти її топив, а для мене лишала ся одна дорога, а це відректи ся її, ані то спасати. А спасаючи її, я топив ся, а ти мене дальше і дальше потручував в глибінь шахрейства.

Джов. Та вже. що було, то було, а тепер спасаймо, що можемо. Слухай, коли ти свідчиш завтра на мене, я буду свідчити на Настю, бо і Настя зфальшувала не оден документ. А банкові чеки, що кажуть? Кажу раз, що як ти свідчиш проти мене, я свідчу проти Насті, і так для нас двох кримінал!

Василь. Брешеш, злодію! Настя нічого не винна.

Джов. Ха, ха, ха!... не винна? Ти знов, дем фул, віриш в жіночу честь? Але ти перше подумай. За мною не дбай, але за Настею! Се твій обовязок обстати за нею. Отже, памятай, не свідчи проти мене, бо, коли я винен, то і вона винна.

Василь. Так воно? То пропало... Пий, рабівнику.!

Джов. Я вже пив.

Василь. Пий, бо бю! (сам дальше пє; Джов випиває одну, Василь наливає йому другу). Пий ще!

Джов. Ті гел вит ю! (Василь, не зважаючи на Джова, пє раз пораз.)

Джов. Стап, дем фул! Стап, медмен! (Василь встає, вдаряє кулаком Джова; оба чіпають ся, тручають крісла; входить Настя з одного боку, а Петро з другого.)

Настя. Василю, що робиш? (Петро розборонює; Джов виходить.)

Петро. Я приніс $ 500.00 з банку. Йди виплачуй людям довг. А що буде в суді, то я ще маю в банку десять тисяч.

Василь. Дякую, щирий друже. Твої гроші вже не для мене, не виратують вони вже мене. Бо ось (показує з печатею)

Петро (читає). "Illegal soles, grafts of bank cheques fraud, falsification of legal documents". Ов, то зле! Се ж криміналом страшить?

Настя (перестрашено). Василю! Василю! Протси.! Коли тебе беруть до кріміналу, нехай я відсиджу. Ти не винен! Я, ах я тебе на се нарадила... Ох горе.! (Паде на софу, Анна доглядає її.)

Петро. Що ж робити?

Василь. Петре! Коли ти не жалуєш своїх грошей для мене, то прошу тебе зверни довг декотрим людям, в кого я назичів, бо вони були щирі для мене. Отже, благаю тебе, виплати їм, бо я не в силі віддати те, що поназичав. В мене цента нема... А коли віддаш мої довги, прошу тебе Петре, друже, брате мій, подбай і про Настю, жену мою, щоби вона жила при тобі і Марійці, та щоби не продавала себе на поталу таким Джовам. Шкода її, вона мала чисту душу, вона бажала кращого щастя для себе і для мене. Нехай ніхто не думає, що вона була зрадниця мені, но, ні. Вона сягала за тим мійським блеском за світлами міста. А сягаючи, не виділа прірви перед собою. Я намагав ся її рятувати, а замість вирятувати її, і сам упав. Ти товаришу щасливий, що жиєш на фармі, що тебе не тягне мійське світло до себе. Стережись від мійського житя, бо воно гарне, займаюче, чаруюче, але лише поверха, а в середині повне бруду, повне гріхів. Не одна молода душа, заманена мійським світлом, летить до міста і пропадає, як той метелик, вечером коло лямпи. Кілько нашої молодіжи, кілько наших молодих дівчат пропадає в місті! Стають вони наймичками, лише тому, щоби бачити те мійське світло, покидають родичів своїх і йдуть в світ за очі. А куда спитаєш їх, а вони до міста, на службу, там де театри світять, там де

(Докінчене на стороні 15-ій)

Математичний Відділ.

(Продовжене.)

Запитаня: а)Яке місце в числі посідають міліони? Десятки тисяч? Сотки міліонів? б) Яке основне число в десятковій системі? в) Що то таке пересічне аритметичне?

КАСОВАНЄ.

Яке число може бути розбитим на сі чинники: 48, 15, 20? Яке число може бути розбитим на сі: 9, 9, 7, 12?

Як буде зватись та дія, коли одно число поміщене поверх другого і відділене від него поземною лінією?

Поділіть таким чином

(а) $48\times15\times20$ через $12\times5\times4$;

(б) $63\times18\times42\times96$ через $9\times9\times7\times12$.

Що станеть ся з часткою, коли і дільна і дільник будуть поділені на те саме число?

Розділіть 288 через 36. Зазначіть 288 двома чинниками, зазначіть 36 двома чинниками також.

Тоді $\frac{288}{36} = \frac{72\times4}{18\times2}$. Тепер поділіть 72, одного з чинників дільної, та 18, одного з чинників дільника, кожне через 18. Відтак поділіть 4, другого чинника дільної, та 2, другого чинника дільника, кожне через 2. Тоді ви будете мати $\frac{4\times2}{1\times1} = 8$, котре буде тією самою часткою, яку ви дістанете, коли просто поділете 288 : 36.

Коли один чинник дільної і один чинник дільника будуть поділені на те саме число, чи частка від того відмінеть ся? Коли і дільна і дільник мають якогось однакового чинника і коли того чинника скасувати чи станеть ся яка відміна з часткою? Спробуйте правдивість вашої відповіди знайденєм вартости $63\times18\times42\times96$ поділених через $9\times9\times7\times12$ довгим робом, себто через знайденє добутку $63\times18\times42\times96$, потім добуток $9\times9\times7\times12$, а потім поділіть перший добуток через другий.

Знов $\frac{63\times18\times42\times96}{9\times9\times7\times12} = \frac{7\times2\times6\times8}{1\times1\times1\times1}$

Що ми власне зробили? Ми поділили дільну і дільника перше через 9, потім через 9 знов, потім через 7 і нарешті через 12. Сей наш чин не відмінив частки. Сей легенький спосіб діленя звемо **касованєм.** На якій підвалині полягає вірність сього чину?

ВПРАВИ.

1. Вживаючи касованя знайдіть частку понизчих рядків:

(а) $\frac{95\times105\times125\times150}{19\times35\times25\times50}$

(б) $\frac{8\times48\times56\times81\times52}{78\times27\times112\times32}$

2. Тим самим робом знайдіть вартість $75\times146\times91\times68\times46$ поділених через $26\times50\times85\times73$.

3. Тим самим робом знайдіть вартість (а) $510\times650\times216\times910$ поділених через $1000\times39\times26\times27$;

(б) $150\times81\times48\times91\times60$ поділених через $128\times27\times135\times15$.

4. Коли 125 звоїв шкір, що важили 60 фунтів кожен, були обміняні на 75 бочівок олії, по 40 ґальонів в кожній, 35 центів за ґальон, що коштував один фунт шкіри?

Увага. Перш нім ділити або множити зазначте розвязанє, як стоїть у питаню № 1.

Таким самим робом розвяжіть слідуючі завданя.

5. Гуртівник спродав крамареви 54 мішка рижу, кожний 99 фунтів ваги, і яко плату взяв від него 18 бочівок воловини, по 198 фунтів у кожній бочівці, вартости 12 центів за фунт. Що коштував один фунт рижу?

6. Один фармер дав огородникови 35 кордів опалу, вартоси $7.50 за корд, в обмін за 15 вязанок щеп, по 125 щеп у кожній вязанці. Скільки платив фармер за одну щепу?

7. Знайдіть частку одержану через діленє добутку паристих чисел між 11 та 21 через продожений добуток чисел 1 до 8 включно.

8. Бляхар ужив 15 коробок бляхи, по 72 блясі в кожнім, а кожна містила в собі 672 квадратових цалів, з тієї усієї бляхи він зробив 45 кошів пателень, по 12 тузинів у кожнім коші. Скільки він ужив квадратових цалів бляхи на одну пательню?

(Далі буде).

А. Терешкевич.

ЗБІРНИК АРИТМЕТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.

Відповіді на попередні завданя:

1. 3520 чоловіка, **2.** 6493 снопа, **3.** 1730 фунтів, **4.** 1044 міхів, **5.** 257 коней, **6.** 3175 фунтів, **7.** 25643 жовнірів, **8.** 20020 мешканців, **9.** $897. 00, **10.** 50000 цебер, **11.** $11550.00, **12.** $330.00.

(Продовженє.)

Тип I.

13. Контрактор потрібував для своїх коней 54800 бушлів вівса; тому перший раз він купив 13642 бушлів вівса, другий раз — 9135 бушлів вівса, а третий раз — 26546 бушлів. Чи вистарчить йому того вівса, що він купив? А коли не вистарчить, так скільки йому ще забракне?

14. Батько записав двом синам $ 150.000.00; старшому призначив $ 90.750.00, а молодшому решту, але з тією умовою, щоб кожен брат дав з своєї пайки по $ 12.485.00 їхній сестрі. Скільки припало кожному братови, коли вони зробили так, як заповів їм батько?

15. Один фармер хтів купити землю, за котру правили від него $ 80.225.00. Коли фармер почав добивати торгу, так йому спустили $ 1.425.00; але той фармер не годен був купити тієї землі, бо йому ще бракло $ 5.673.00. Скільки той фармер мав готівки?

16. Гандляр деревом мав достарчити купцеви 634 корда березини і 809 кордів соснини. Перший раз він привіз 222 корда березини і 545 кордів соснини; другий раз він привіз 348 кордів березини і 165 кордів соснини; і, нарешті, 65 кордів березини а 103 соснини. Скільки тому гандляреви лишить ся кордів дров, як він виповнить повище згаданий контракт?

17. Віддаль поміж двома містами буде 2346 миль. З тих двох міст уранці в той сам час, вийшло два потяги. До вечора один потяг пройшов 584 милі, а другий 629. Яка віддаль позітає ще межи тими потягами?

18. Сума двох додатників є 1211, один додатник буде 667. Знайдіть другого додатника.

19. Зменьшенник буде 1003, а ріжниця 387. Найдіть відіймник.

20. Зменьшенник складаєть ся з суми чисел 148 та 277, а відіймник буде такий, як ріжниця чисел 145 та 79. Знайдіть ріжницю поміж повище згаданих, зменьшенника та відіймника.

21. Коли від 2040 відіймити друге число, так станеть ся ріжниця, котра буде така, як сума двох чисел: 195 та 393. Взнайте те друге число.

22. Сума чотирох додатників буде 11849; сума двох з них 7548; знайдіть суму двох других.

(Далі буде).

(Докінчене з сторони 13-ої)

ЖЕРТВА МІЙСЬКОГО БЛЕСКУ.

улиці ясні, де забави і гульні. Подивитись на них по кількох роках, то побачиш їх в тих обставинах, що Настя і я. Вони і я, се сини заблудші. Місто нищить те, що найкраще в нас, нашу душу, мораль, почитанє родичів і так йдемо на погибіль нашу. Ах, нема то як житє природне, там, де все чисте, свіже, де душа чиста, де товариш сусід. Прощай, товаришу, спасибі за поміч, за щире серце твоє. Прощай, та не забувай свого товариша; помолись за мене, напиши лист до моїх родичів в краю, напиши, що їх Василь вийшов в люди, став чесним господарем. Ах, як мати втішить ся, що її Василь щасливий... Ох, мамо, мамо! згадай мене тепер, згадай свого Василя в Канаді... Прости, я не винен, се все було для Насті... Прощай Насте! Все що мав, все для тебе віддав, продав маєток, продав і честь за мійське світло, котрого ти так бажала. Жили в нім чотири роки, а тепер гідність свою стратив. і тепер для мене лишаєсь темний арешт... Але не до арешту піду я! Я піду до далекого краю.

Петро. Збирай ся і зараз втікай! Швидче! Швидче!

Василь. Я зараз (вибігає; почасі чути вистріл. По вистрілі, Петро і Анна вибігають з хати і за хвилину уводять Василя простріленого, тримаючого револьвер в руці. Джов входить за ними. Василь вмирає серед сцени).

Василь. Насте... На-с-т-е... Пр-о-щ-а-й... (Паде і пускає револьвер на підлогу.)

Джов. Дем фул!. Донт бі ворі, Нели, ай'л мері ю.

Настя (хапає револьвер) То ти й тут ще прийшов порпатись в ранах моеї душі?! (стріляє в Джова, сама паде зі страху).

Джов. Ов, бизнес он бам... (паде.)

Заслона спадає.

(Кінець)

Др. Іван Куровець.

РАДИ ПРО ЗДОРОВЛЄ.

(Продовжене).

В людськім тілі є до того відповідні знаряди, як віджививленя, до чого належить **знаряд травленя, судинний, кровокружляня, віддиханя, знаряди видалюваня і росплоду.**

Відживленє людського тіла в усіх його дрібоньких складових частинах, себто у комірках, відбуваєть ся через все сьвіжу кров; тому людська пожива, себто харч в людських знарядах травленя мусить розпуститись, дістатись до крови, а через кров до всіх частин тіла, де він служить до віднови тіла, до окисаня, виконуваня руху і виділюваня тепла. Відпадки зужитого тіла, і рештки нестравлених харчів мусять забрати ся з устрою.

Травленє.

До травленя харчів є в людськім тілі ротова яма, горло, їжниця, кендюх і кишки. Їхня стіна з середини вистелена слизницею, в котрій є численні зелези, що виділюють з себе потрібний сік травленя, себто сік до **розпусканя** поживи.

Щоб пристосувати спожиті харчі до травленя, треба їх насамперед добре розжвакати. Почавши від ротової ями, в слизниці є численні зелези; вони ріжновиді і виділюють слизь, через що слизьна болона ховзка, а харч розмягчуєть ся і поволи розпускаєть ся. Зелези в устній ямі виділюють слину, в котрій є фермент,— **птиаліна.** Птиаліна перемінює крохмаль в цукор, який легко проходить крізь ткани кишок та кендюха і в сей спосіб входить в тіло через загальне кружлянє крови. Слина не розпускає білковин, ані товщів; тому, доперва, далі в кендюсі та кишках вони розпускають ся. За помочею слини розжвакований харч дістає ся легко через горло і їжницю до кендюха. Зелези слизниці у кендюсі виділяють кендюховий сік, котрий складає ся з сільного квасу і травлянки (пепсини). Кендюховий сік вже ділає на білковаті харчі і пристосовує їх до хемічних змін. Білковини перерабляють ся в **пептони,** котрі легко розпускають ся у воді та кендюховім соці і легко всисають ся стінками кендюху. Не увесь крохмаль розпускаєть ся в **слині,** а білковини в кендюховім соці. Остання переміна харчів відбуваєть ся в тонких кишках під впливом жовчі, виділини з печінки, соку кишок і соку з підкендюхової зелези (панкреас). Жовч і сік панкреасу входять до тонкої кишки дванацятки (дуоденум). Сік кендюхової зелези розпускає білковину так само, як кендюховий за помочею окремого **ферменту панкреатини.** Він ділає на вуглеводні, а особливо на крохмаль як слина, себто переміняє їх нарешті в цукор.

Товщі, котрі доконче потрібні до підтриманя житя, до твореня тепла і руху, не розпускають ся в слині, ані від кендюхового сіку.

Для товщів, для їхньої переміни, щоби стіни кишок могли їх віссати, потрібні **соки підкендюхової зелези та жовча.** Вони мають здібність змішувати ся з товщами як мило з водою; товщі під їхнім впливом розділюють ся на дрібні крапельки, змішують ся з ними і так перероблені та замішані всисають ся крізь стіни кишок у кров, а з крови будуєть ся все людське тіло: мясо, кість, мізок та нерви.

Не весь харч, що людина їсть, переварює ся розпускає ся у кендюсі та кишках.

Є богато річей в харчах, як жили в мясі, яринні волокна, тощо, котрі не розпускають ся і виходять не стравлені, як кал, через відходову кишку. Харчі перероблені в кендюсі і кишках, а віссані в кров, перепалюють ся в тілі, в дрібних комірках, а частини розпаду їх, як шкідливі для устрою здоровля, **видаляють** ся мочею через нирки, як вуглевий квас через видиханє легкими і піт через шкіру. Через моч видалюють ся переважно розпадові останки білковатих (азотистих) харчів, яко мочевий квас, мочник, гликоколь, солі та води. При правильнім житю, видаляє людина на добу около 1500 ґрамів, себто півтора літрі мочи. Через легкі видалюють ся розпадові части вуглеводнів і товщів, яко вуглевий квас. Через шкіру видалюють ся найбільше вода, троха вуглевого квасу, мочевини і соли.

(Далі буде).